

001	66	76	96	96	36	06	98	52	69	22	13	01	7	5	3	0
000	98	96	96	94	94	92	90	85	80	70	60	55	50	45	40	30

Perjantaina 2. maaliskuuta 2012

MAASEUDUN TULEVAISUUS

15

VIIKONVAIHDE

PERJANTAIVIERAS

Kuljet läpi karjalaisen nimistön – ja tulet Suomeen

Mistä on kysymys, kun kuljet Kannaksella yli kenkun? Tapahtuu samaa kuin Pohjanmaalla kävellessäsi yli mäen kinkaman.

Entäs, jos käyt Taivaanpankolla tai Ilmainmäellä? Ihan samaa kuin vaeltaisit Pihtiputaan Elämänjärveltä vielä ylemmäksi kohti vedenjakajaa. Toisin sanoen kaikki nämä paikat ovat korkealla suhteessa muuhun maastoon.

Ilmee, Ilmainmäki, Elimäki, Elamo tarkoittavat sananmukaisesti ylimmäistä jossain jo kadonneessa suomen kielen muunnelmassa. Sen jälkiä on eniten Karjalan nimistössä mutta tosiasiassa kaikkialla Suomessa.

Kaukolassa on Jumalamäki, Lappeenrannassa Jumalnie-mi, Läntisen Uudenmaan rannikolla Jumalvik ja Ahve-nanmaalla Jomala. Kaikki paikkoja, joissa on ollut pyhiä patsaista eli jumalia. Mutta mikä kansa nuo paikat onkaan nimennyt?

Suvannon rajapaikka Noisniemessä on sama sana kuin Nokiasa. Nois, noke on soopeli eli nokinäätä. Eläintä on joskus tavattu pitkin Suomea, vaikka toisin väitetään.

Lodma, loima tarkoittaa Karjalassa alavaa vesiperäistä maata. Sellaista on myös Loimijoki ja Loimaa. Karjalassa pieni pyöreä kukkula on ypyä, pyykkä. Joku tällainen muoto on antanut nimen Ypäjälle.

Pälkjärven pätkki on liistekatiska, aivan kuin Pälkäne-vedestä irronneella Pälkäneellä. Mutta sitä ei muualla Suomessa tunneta, että uimarannan äkkisyvä on nimeltään vonkka.

Taipaleita on pitkin Suomea. Eivät tarkoita ”matkaa” tai matkan kulkujaksoa, vaan tarkasti ottaen veneen vetopaik-kaa, kannasta kahden järven välillä, jossa oli telarata. Niin tuo rata: se on tie metsässä, kapulatie yli suokapeikon.

Entäs sitten Pirkkalan Haikka ja Porvoon Haikko? Eivät mitään haikupaikkoja, vaan kapeita veteen pistäviä niemiä. Jos sellainen on pilossa veden alla, tulee haikasta häikkää.

Vieremä on rinne kuten Forssassa ja Ylä-Savon ja Pohjois-Karjalan rajalla. Orko, oro on kapea laakso, jonka pohjalla vettä, mutta josta voi kulkea. Sellainen kuin Tam-pereen Ristinarkku ja Sakkolan Arkuntanhua. Molemmat ovat orkoja muuntuneessa muodossa.

Kun joessa on pieni koski, on sen nimi juga, juka, juva. Näistä paikoista on Suomeen saatu kunnat Juva, Juuka ja Juankoski sekä lukuisia kyliä lounaiseen Suomeen.

Pieni puro voi olla nimeltään Toriseva, Torisevä, Koli-seva, Kohiseva, Törpöttäjä. Näitä on kaikkialla Suomessa. Entisajan ihminen kuuli, miten purot solisivat eri äänillä. Jos Vesilahden, Ilomantsin ja Inkerinmaan Narva tarkoittaa harvinaista vesistöpaikkaa: sellaista, jossa joen putous putoaa suoraan järveen.

Kuohuisa paikka koskessa on Keski-Suomessakin sahi, mutta ilmeisesti virran voimasta paikkaa tarkoitava vikiö ei ole muualla Suomessa tuttu. Vai hetkinen, mistäs se meidän Vikkiniitty tuleekaan?

Luonnonavanto jäässä on uve, voi olla myös uhku. Mutta uhku on myös kalliosta vettä pusertava kohta tai tiemaassa oleva sulava routasilmäke. Sellainen kaiketi uhkuu ja uhkaa? Ume on usvaa ja sumua. Kun sumussa kuljet ranta-metsässä, törmäät pärnäen, kynnäp-pähän ja ylempänä rinnettä orhoon. Nämä ovat kirjakielisiltä nimiltään lehmus, kynäjalava ja maamuurain.

Nimistö jos mikä todistaa, ettei Suomen asutuksessa ole koskaan ollut oletettua asutuskatkoa.

JUHA KUISMA

Kirjoittaja on kyltien liiketoiminta-asiamies.

PAIKANNIMI KERTOO

Mennään hiiteen

Kun jotakuta kehotetaan epäkohteliaasti painumaan hiiteen, minne hänen olisi mentävä? Ehkä jonkinlaiseen kivilouhikkoon.

Kauan sitten, pronssi- ja rautakaudella, hiidet olivat vainajille erotettuja kalmisto- ja uhripaikkoja. Tapana oli polttaa vainajat ja peittää heidät kivillä.

Hautapaikoista kehkeytyi aikojen saatossa valtaisia kiviraunioita. Meikäläisistä röykkiöistä suurin, Kuninkaan-hauta Kiukaisissa, on yli 30 metriä leveä ja nelisen metriä korkea.

Monet vanhoista hiisiapoikoista ovat ympäristöstä erottu-via maastonkohtia veden äärellä. Esimerkiksi Uudellamaal-la sijaitsevan Hiidenveden rannalla sijaitsevan Hiiren- eli Hiidenmäen arvellaan olleen entisaikojen kulttipaikka, jossa on otettu yhteyttä esi-isiin.

Kristinuskon myötä hiisi muuttui paholaiseksi tai jättiläiseksi ja se häädettiin kallioluoliin. Hautaraunioista tuli hiidenkukaita, ja jääkauden kallioihin muovaamista onteloista hiidenkirnuja.

Louhikoista hiisi sitten viskeli kiviä kohti uuden uskon-non pyhättöjä.

Sääksmäen Rapolanvuorelta jättiläisen kerrotaan pais-koneen kiviä kohti pitäään rakennettavaa kirkkoa. Kivet putoilivat pitkin Vanajanselkää.

Hiidenkivistä tunnetuin lienee kivi, jolle Kiven romaanin seitsemän veljestä kiipesivät Viertolan vihaisen härkälau-man tieltä.

TOPI LINJAMA

Kuntoutujat ammentavat kalaämpäristä voimaa ja vireyttä

PENTTI VÄNSKA

Luonto kuntouttaa, kun päihteettömänä pysyminen tai mielenterveys kaipaavat tukea.

PIEKSÄMÄKI (MT)

Hämärtyvä ilta, horisonttiin asti ulottuva luminen järven jää, siellä täällä näkyvä metsän siluetti ja välillä navakastikin puhaltava tuuli. Jäällä on unenomainen ja rauhoittava tunnelma.

Moni villi ja vapaa nuori ei kaipaa seisomaan unenomai-seen ja rauhoittavaan maise-maan Pieksäjärven jäälle, vaan baariin kaupungin keskustaan.

Mutta jos hämyisiä baareja on tullut koluttua liiankin kanssa ja päihteillä hankitut kokemukset ovat saaneet elämän raiteiltaan, on mateen pilkintä hämäreissä illassa ainutlaatuinen elämys.

Vaikka elämyksellisyys tar-koittaisikin sitä, että villasukat ovat unohtuneet jalasta, eikä saalistakaan tullut.

Harrastusta ja kuntoutusta

Keski-Savon Hoivakehitys ry:n Nikulanmäen kuntoutumiskyl-än asukkaista kuusi on päät-tänyt osallistua Oma kalaäm-päri -hankkeen **Aki Hirvosen** järjestämään iltaohjelmaan eli mateen pilkintään.

Osallistujista suurin osa on päihdekuntoutujia, mutta he eivät ole kalastajina ensiker-talaisia. Hirvonen on käynyt aiemminkin järjestämässä ka-lastukseen liittyvää toimintaa Nikulanmäellä.

Nikulanmäki on 37-paikkai-nen päihde- ja mielenterveys-kuntoutujien kuntoutuspaikka. Kuntoutusaika on kuudesta kuukaudesta kolmeen vuoteen.

Oma kalaämpäri -toiminta on sekä harrastamista että kuntoutusta, ne tukevat toinen toisiaan, pohtii Nikulankylän kuntoutusohjaaja **Johanna Salkosalo**.

”Ennen muuta tämä tarjoaa elämyksiä ilman päihteitä.”

Useammin luontoon

Salkosalon mielestä luontoa voisi hyödyntää enemmänkin kuntouttavassa toiminnassa. Henkilökunnan kiinnostuksen kohteet ja harrastukset ohjaavat Nikulanmäellä toimintaa.

”Hienoa, että voimme tarjo-ta tällaisen hankkeen ansiosta myös muunlaisia elämyksiä kuntoutujille”, sanoo Salkosalo, jolle hevoset ovat rakas harras-tus. Myös Nikulanmäen kun-toutujat pääsevät harrastamaan Salkosalon hevosten kanssa.

Laitahan takki kiinni, ettet palellu, huomauttaa Salkosalo **Nikolai Alferille**. Alfer on jo useamman kerran ehtinyt pyy-tää Hirvoselta, että hän haluaisi kairata reiän.

Kun Hirvonen on ehtinyt kertoa mateen pilkkimisestä ja siinä käytettävistä välineistä, pääsee Alfer kairaamaan. Muu-taman reiän kairattuaan hän asettuu narraamaan mateita.

Saalis ei ole tärkein

”Saalis ei ole pääasia. Tämä ei ole paras mahdollinen paikka mateen pilkintään. Tärkeämpää on opetella tekniikkaa muttei sitäkään liian syvällisesti”, se-littää Hirvonen.

Salkosalo tarjoilee pilkkijöille kuumaa mehua termospullosta. Kuuma mehukaan ei auta **Jani Partasta**, joka on lähtökiireessä unohtanut villasukat jalasta.

”Minun on kyllä pakko men-nä autolle, varpaat ovat ihan jäässä.”

Aki Hirvonen näyttää Heidi Turkalle, miten suuntaamalla lampun oikein voi onnistua näkemään järven pohjassa liikkuvan mateen.

Timo Kieloaho, Sami Kujanpää, Kauko Kaihevaara ja Marjo-Riitta Häyrynen perkaavat kaloja. Kun kalat oli käsitelty, osa muikuista paistettiin tuttuun tapaan pannulla. Hankevastaava Aki Hirvonen paistopuhissa. Perinteisen muikkuruuan rinnalla syötiin currymuikkuja.

Partanen on muuttanut Ni-kulanmäkeen jokin aika sitten. Hän toivoo pääsevänsä päih-teettömän elämän alkuun, opis-kelemaan ja sitten töihin.

Saaliin käsittelyä

Oman kalaämpärin hankevas-taavalla Hirvosella on monipuo-linen koulutus- ja työhistoria takanaan. Hänellä on työko-kemusta elintarvikealalta sekä erittäin monipuolisesti kalata-louden parista.

”Kalastukseen liittyvät olen-naisesti saaliin käsittely ja ka-laruuat. Kotimaisen järvikalan puolesta puhuminen ja vähem-piarvoisten kalalajien hyödyn-tämisen edistäminen kuuluvat myös toimintaan”, hän kertoo.

Pieksämäen A-killan poru-kasta on kymmenisen paikalla, kun Hirvonen opettaa kalankä-sittelyn viimeisimpiä niksejä. Porukassa on monia vanhoja kalamiehiä ja -naisia, mutta silti jokainen kertoo oppineensa jo-tain uutta.

Kun kalat on käsitelty, alkaa ruuan valmistus. Perinteisten paistettujen muikkujen lisäksi valmistetaan porukalla curry-muikkuja ja madepekonipataa.

Kerrasta koukkuun

”Minä jäin kerrasta koukkuun tähän ideaan”, toteaa Pieksämä-en A-killan puheenjohtaja **Kari Jaakkola**. A-kilta on toiminnal-linen yhdistys, joka tekee vapaa-ehtoista päihdetyötä.

”Koska olemme toiminnal-linen yhdistys, Oman kalaäm-pärin -idea sopii meille erin-omaisesti. Omista ongelmista tulee puhuttua helpommin kalastaessa kuin pöydän ääressä istuessa.”

Jaakkolalla on takanaan seit-semän vuotta raittiutta. Hän kalastaa kesällä yksinäänkin, myös A-killan porukan kanssa on käyty kalalla. Pitkä ja pimeä talvi on silti haaste.

”Toiminnallisuus on meille henki ja elämä. Porukassa on paljon yksinäisiä ihmisiä, joiden pitäisi pysyä kuppiloista pois ja jotka kaipaavat juomisen tilalle toimintaa”, sanoo **Tuula Jaak-kola**, yksi A-kiltalaisista.

SARI PENTTINEN

Nikolai Alfer, Katja Tiusanen, Jani Partanen, Ville Näränen, Heidi Turkka ja Riitta Korho-nen tutustuivat Pieksäjärven jäällä mateen pilkintään.

FAKTAT

Mikä on Oma Kalaämpäri?

Mielenterveys- ja päihde-kuntoutujille, erityisnuorille ja ikäihmisille suunnattu hanke. Tavoitteena on tarjota asiakkaille mielen vireyttä ja elämyksiä.

Kalastusta harrastetaan ympäri vuoden aina vuoden- aikaan sopivassa muodossa. Opetellaan saaliin käsittelyä ja kalaruokien valmistusta.

Toiminta aloitettiin vuonna 2009. Viime vuonna toimintaan osallistui noin 1 700 alle 25-vuotiaasta nuorta ja noin 600 aikuista huhti-joulukuussa.

Hanketta hallinnoi Mikke-lin Setlementti ry ja se toimii Veej’jakaja -leaderin alueella, joka myös rahoittaa sitä.